

**TOPLUM-DİLBİLİM, DİL PLANLAMALARI
VE KAMU MENSUPLARININ DİL KULLANIMI**
(Sociolinguistics, Language Plannings and Public Servant's
Language Use)

Süer EKER*

Özet: Bu çalışmada toplum ve dil arasındaki ilişkilere, dil türlerine ve dil devriminin dilde standartlaşmadaki rolüne temas edilecektir. Ardından kamu görevlilerinin devlet egemenliğinin bildirim ve yaptırım aracı olan standart dilin kullanımı ile ilgili yükümlülükleri ele alınacaktır.

Anahtar Sözcükler: Toplumdilbilim, Dil Politikaları/Planlamaları, Kod Değiştirme, Kamu Görevlisi

Abstract: In this paper, we shall examine relations between language and society, language varieties and function of language reform in standardization of language. Then, the responsibility of civil servants related to the use of standard language, which is a means of assertion and authorization for state sovereignty will be studied.

Key Words: Sociolinguistics, Language Policies/Plannings, Code Switching, Public Servant

Giriş

Toplumsaldilbilim: Dil Türleri ve Kod Değiştirme

Dil, kendi doğal dizgesinin yanı sıra bireysel, toplumsal ve kültürel bir kurumdur; yaşamın her alanıyla yakından ilişkilidir. Bireyler mesaj vermek, verilen mesajları almak zorundadır. Bu nedenle, dil, bireyler ve kurumlar arasındaki çok yönlü ilişkilerde, en önemli iletişim ve bildirişim aracıdır. Dil, toplumu; toplum dili biçimlendirir.

Toplum ve dil homojen kurumlar değildir. Dil farklılıklarını yaratan etkenlerin en belirgin olanları *zaman*, *coğrafya* ve *toplumsal yapı*dır. Dil; etnik özellikler, eğitim, aile, cinsiyet, yaş, birey vb. etkenlere bağlı olarak da değişir.

Bireyin dili geniş ölçüde ailesi ve yakın çevresi tarafından biçimlendirilir. Ölçünlü dil ise, genellikle örgün eğitim ve kitle iletişim araçları aracılığıyla, bir tür yardımcı dil olarak edinilir. Dil ve toplum arasındaki çift yönlü ilişki, toplumbilim ile dilbilimin kesiştiği sayısı karmaşık süreçler oluşturur. Aksan'ın deyişle, iletişimde insana

* Yard. Doç. Dr., Başkent Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, suereker@yahoo.com

özgü davranışların önceden kestirilemeyen niteliği; iki satranç oyuncusunun karşılıklı hamlelerine benzeyen dil bilgisel yapıya dayalı davranışları arasındaki karşıtlığa benzer. Damada, hayvanlara özgü bir karakteristik olan *belirtke-tepki ilişkisi* vardır; sözel iletişimde ise, satrançta olduğu gibi, belirli ortamlarda sınırlı kurallara karşın sonsuz türde ayrı şeyler söylemeye ve anlamaya uygun bir nitelik vardır (1982). Bununla birlikte dilin işlevleri bilgi aktarma, coşku, çağrı, ilişki, gönderge, üst dil, şiir vb. ile sınırlıdır. Konuşurlar her an bu işlevlerin birinden diğerine geçerler. Yani konuşulan dil her zaman aynı değildir; farklı ortam ve durumlara uygun olarak değişir; bir dil durumu yerini sürekli biçimde başka bir dil durumuna bırakır. Dil durumu (İng. register), toplumsal ya da bölgesel değişkeler dışında, belirli amaçlarla dilin farklılaşmasıdır. Dil durumları söylemin konusuna veya alanına; gerçekleştiği yazılı, sözlü, elektronik vb. ortama ve resmiyetin düzeyine göre değişir (bk. Hartmann&Stork 1972: 194). Örneğin ‘memleket’te veya arkadaş ortamında kullanılan dil ile resmî bir süreçte kullanılan dil aynı değildir. Bu esneklik iletişimde çatışmaları, olumsuzlukları büyük ölçüde önler. Dilsel bildirimi diğer dil dışı bildirimlerden ayıran, bu değişkenlik ve çeşitliliktir (Vardar 1982: 46, Uzun 1991: 11-112).

Çok genel olarak üç dil durumundan (D1, D2, D3) söz edilebilir:

D1: *Temel Dil* (İng. Basilect), arkadaşlar, aile vb. çevrelerde kullanılan çok gayriresmî günlük konuşmalardır. Yerel değişkeler, argo, kaba sözler vb. D1 kapsamındadır. D1 kamuoyunca prestiji düşük dil durumudur ve ‘doğru dilden sapma’ olarak görülür.

D2: *Orta Dil* (İng. Mesolect), dilin resmî ortamlarda, eğitimli kişilerce kullanılan türüdür.

D3: *Seçkin Dil* (İng. Acrolect), dilin en üst düzeyde resmiyete dayalı olarak kullanılmasıdır. Dilbilgisi ve söz varlığında *hypercorrect* biçimler ön plandadır. Çok resmî ortamlarda kullanılan törensel dil tipleri D3 kapsamındadır.

Sözlü iletişimde dilin bir işlevinden başka bir işlevine, bir dil durumundan başka bir dil durumuna veya bir dilden/ değişkeden başka bir dile/değişkeye geçişe *kod değiştirme* (İng. code switching) adı verilir. Örneğin, ailesiyle Türkçe konuşan ‘gurbetçi’nin, iş yerinde iletişimini Almanca sürdürmesi, ibadetini Arapça yapması çok dilli ortamlardaki dil seçimi, yani kod değiştirme örneğidir. Evde ailesiyle kahvaltısını yaptıktan sonra mesaiye giden, mesaide değişik toplumsal katmanlardan mükelleflerle görüşen; amirine ‘arza çıkan’, akşam dairenin sosyal tesislerinde arkadaşlarıyla eğlenen bir kamu görevlisi de sözel iletişimde, bireysel dilini toplumsal süreçlerdeki ilişkilerin niteliğine ve farklı dil bilgisel düzeylere uyarlamakta, yani kod

değiştirmektedir. Kod değiştirme; cinsiyet, yaş, psikolojik durum, sosyo-ekonomik düzey gibi farklı değişkenlere de bağlıdır; süre ve boyut için bir ölçü verilemez. Bir sözcük ya da birkaç cümlelik kod değiştirme de mümkündür. Kod değiştirmede fiziksel yakınlık-uzaklık, yüz yüze olma-olmama, yürüme-koşma, ayakta durma-oturma vb. etkenlerin de dil durumlarına bağlı olarak işlevleri vardır. Kürsüden öğrenciye seslenen öğretmen, yurttışla arasında banko bulunan kamu görevlisi ya da ‘aşağıdaki’ sanık ve tanıklara bakan yargıç, fiziksel ve dilsel ‘durum üstünlüğü’ne de sahip olmaktadır.

Konuşurlar, hangi durumlarda ve koşullarda hangi dil türünü kullanacağını doğru kestirmek durumundadır. İletişimi yönetebilecek taraf, satrançtaki hamleleri başarıyla yapan oyuncuya benzer biçimde, dili etkili kullanma becerisine sahip taraf olacaktır. Bu beceri de bir bakıma kod değiştirmedeki başarıdır. Aslında dil edinimi, yalnızca dilin bilinçaltı kurallarının edinimi değil, dil türlerinin yani kiminle, neyi, nasıl konuşulacağını da öğrenilmesidir (König 1991: 61). *Nezakat ve yumuşatma biçimleri* (İng. politeness and mitigating forms) ve *ima* (İng. hint) da kod değiştirmenin esnek biçimde gerçekleşmesini sağlar. Eğitim düzeyinin ve yaşın düşmesi, kod değiştirmenin işlevinin büyük ölçüde zayıflaması anlamındadır.

Politikdilbilim: Devlet ve Dilde Ölçünleşme

Dil, öncelikle sözdür. Ancak tarihsel süreçte sözlü dil gelişen üretim ilişkilerinin ve toplumsal yapının ihtiyaçlarını karşılayamaz hâle gelmiştir. Sözlü dilin konuşan ve dinleyenden ibaret iki boyutluluğuna karşılık, toplumsal ilişkilerdeki ve iletişimdeki çok boyutluluk, karmaşıklık, gelişen üretim ve yönetim ilişkileri, yazının icadını bir bakıma ‘zorunlu’ kılmıştır. Zamanla, siyasî, askerî, dinî bürokrasinin yazılı/sözlü dili ile halkın sözlü dili arasında farklılıklar ortaya çıkmıştır. Yazı, sözün yerini almamış, fakat toplumsal ilişki ve iletişim biçimlerini değiştirmiş ve dönüştürmüştür. Yazılı dil, en eski uygarlıklardan bu yana siyasî-idarî işlev kazanarak, iktidarın bildirim ve yaptırım gücünün icra aracı olmuştur (bk. Erdoğan 1999: 37).

Devlet; dağınık sözlü değişkelerin yarattığı ‘anarşi’de hükmetme, denetleme ve icra gücünün icra aracı olacak, aynı zamanda egemenliğini simgeleyecek çatı görevinde bir üst dile ihtiyaç duyar. Bu üst dile, *bölgelerüstü ölçünlü dil* adı verilir. Bölgelerüstü ölçünlü dil, tarihsel gelişmeler sonucunda politik ve kültürel merkez olarak kabul edilen bir bölgenin prestijli değişkesinin kodlandırılıp işlevinin yazılı ve sözlü alanda genişletilmesi ve toplumca benimsenmesiyle oluşur. Bölgelerüstü ölçünlü dil şu aşamalarla gelişir: *seçim* (İng. selection) > *kodlama* (İng. codification) > *yerleştirme* (İng. implementation) > *seçkinleştirme* (İng. elaboration) (konuyla ilgili olarak bk. Mesthrie vd. 2003: 388’den Haugen 1966; König 1991: 68).

Ülkelerin; bölgelerüstü ölçünlü dilin hâkimiyetini tesis ve idame eden, siyasi sınırlar içindeki yerel dillerin, toplumsal ve bölgesel değışkelerin kullanım koşullarını ve süreçlerini düzenleyen açık ya da kapalı dil politikaları vardır. Bu politikalar *tek dillilik*, *eşit çok dillilik* ve *ulusal/bölgesel dil dizgeleri* olmak üzere üçe ayrılabilir. Tek dillilik için Fransa ve Türkiye, eşit çok dillilik için Belçika ve ulusal/bölgesel dil dizgeleri için Hindistan örnek olarak gösterilebilir (bk. Anshen 2003: 704).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile başlayan ve kimlik oluşumunu (İng. nation building) resmileştiren dil politikalarının uygulanmasında ilk adımların harf (1928) ve dil devrimleriyle (1932) atılması bir rastlantı değildir. Türk dil planlamalarında çok dilli, çok kültürlü, çok hukuklu imparatorluktan Cumhuriyete uzanan süreçte, Osmanlı bürokrasisinin dilinin, kamu kurumları aracılığıyla ulusallaştırılarak 'kültürümüzün eksiksiz bir anlatım aracı' hâline getirilmesi ve 'monolitik' dil yapısına geçiş, Cumhuriyet kadrolarınca öncelikli bir vazife olarak görülmüştür (dil planlamaları ile ilgili olarak bk. Mesthrie 2003: 384-418).

Dil planlamaları gizli veya açık olabilir (Thomas 2001: 38). Açık bir seyir izleyen Türkiye Cumhuriyeti'nin dil planlamalarının hareket noktası, 'halkın dili ile kamunun ve aydınların dili arasındaki açıklığı kapatmak, dile ulus varlığı içinde birleştirici ve bütünleştirici bir nitelik kazandırmak'tır. Bu hareket noktası gerçekte yazı dilinin ölçünlü bir değışkeye dayalı olarak ölçünleştirilmesi sürecini ifade eder (*Ölçünleştirme*, yani *standardisation* kavramı için bk. Mestrihe vd. 2003: 21-26). Osmanlı Türkçesi için bugünkü anlamıyla ölçünleşmeden söz etmek zordur. Dilde ölçünleşme; dil bilimsel ölçünlerin yaratıldığı *kodlama*, yazı dizgesinin seçildiği *yazılandırma* (İng. graphisation), dil bilgisi normlarının ve kurallarının belirlendiği *dil bilgileştirme* (İng. grammatication) ve söz varlığının belirlendiği *sözcüklendirme* (İng. lexicalisation) süreçlerinden oluşur. Tanzimat döneminde Türkçenin devlet dili olarak ilan edilmesi ile prestijli İstanbul değışkesi dil planlamalarının ilk aşaması olan *seçim* aşamasını hazır hâle getirmişti. Harf ve dil devrimleri, 'Türk diline yapı ve özelliklerine uygun bir gelişme yolu çizerek' öğretim birliğine paralel biçimde, eğitimi ulusallaştırmayı diğer devrimlerin çoğundan önce hayata geçirmiştir. *Yazılandırma* sürecinde mevcut yazı dizgesi değıştirilmiştir. *Sözcüklendirme* aşamasında 'püristik' yaklaşımla dil yabancı sözcüklerden arındırılmış, terimler yaratılmış, sözlükler, yazım kılavuzları hazırlanmıştır. *Seçim* ve *kodlama* aşamalarında belirlenen hususlar *yerleştirme* aşamasında basın yayın, eğitim öğretim sistemi aracılığıyla toplumsal-politik yaşama uyarlanmıştır. Bu süreçte Fransa'nın monolitik dil uygulamaları ve Fransız Akademisi örnek alınarak Türk Dili Tetkik Cemiyeti kurulmuş ve dil planlamaları bu kurum aracılığıyla koordine edilmiştir.

Dil Devrimi'nin 'Türk dilini, kültürümüzün eksiksiz bir anlatım aracı' hâline getirme hedefi dil planlamalarının *seçkinleştirme* (İng. *elaboration*), diğer bir deyişle *modernleştirme* aşamasıdır. Türkiye Cumhuriyeti dil planlamaları, Türkçeyi, Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasal sınırları içinde bir *ortak dil* (İng. *koiné*) hâline getirerek üniter devletin tesis ve idamesi için bu kodlanmış dilin modern dünyanın gerektirdiği terminolojik ve üslupsal gelişimini sağlamayı hedeflemiştir. Bu hedef doğrultusunda Türk dili anayasal güvence altına alınmış, Silahlı Kuvvetler de dahil olmak üzere, kamu kurum ve kuruluşları dil planlamalarının icra aracı olmuştur. Dinler esasına dayalı Lozan Antlaşması'nın ilgili maddesi gereği Müslüman yurttaşlar dil planlamalarına dahil olurken, Hristiyan ve Musevi yurttaşlar 'yurttaş Türkçe konu' kampanyalarına karşın, dil planlamalarının dışında kalmış sayılabilir.

Gelişen iletişim imkanları ve küreselleşme bugün gündeme etno-linguistik kökenli yeni kavramlar ve sorunlar getirmektedir. Dil farklılıkları kimi zaman dil dışı söylemlerin bir aracı olarak kullanılmaya, *kaybolan sesler*, *tehlikedeki diller*, *azınlık dilleri* retorikleriyle, yerel öğelerin kamusal alana taşınması çabalarına sahne olmaya başlamıştır. Türkiye'nin *tek dillilik* esasına dayalı dil politikaları Belçika, İsviçre vb. ülkelerdeki *eşit çok dillilik* uygulamalarına kanalize edilmeye çalışılmakta; üniter devletin kamusal alandaki tek dillilik uygulaması, dil haklarının karşıtı tezi olarak sunulmaktadır. Kamunun Türkçe dışındaki herhangi bir yerel dille yapacağı her türlü yayın faaliyeti, Lozan Antlaşması'nın kabulü, Cumhuriyetin ilanı ile eşzamanlı dil politikalarının bir bakıma reddi, karşıtı tezlerin kabulü anlamı taşıyacaktır.

Kamu ve Dil Kullanımı

İnsanın kolektif deneyimlerini yaşadığı kamusal alan kavramı çok değişken olmakla birlikte, her durumda kamu kendisini özel alandan ayrı bir alan olarak ortaya koyar (Türkoğlu 2004: 48). Kamusal alan belirli bir fizikî çevre değildir. Sözlü ve yazılı iletişimde siyasî, idarî iletişimin sağlanması, kamusal alanın yaratılması anlamına gelir. Kamusal alanda dil, özgürce kullanılacak bir araç değildir. Kamusal alanda yönlendirici ve norm koyucu düzenlemeler yapılmalıdır; aksi takdirde bireysel mağduriyetlerden egemenlik haklarının kullanılmamasına, ihlaline değin uzanan bir dizi zaaf ortaya çıkabilir. Kamu gerekli duyarlılığı göstermek zorundadır.

Dilin hangi koşullarda ve nasıl kullanılacağı ya da kullanılmayacağı bireyin hatta kurumun iradesini aşan bir olgudur. Kamu alanında sözel veya yazılı iletişim; kamu kurum ve kuruluşlarının kendi aralarında ve yurttaşlarla iletişim olmak üzere ikiye ayrılabilir. Kamu kurum ve kuruluşları verilerin ve bilgilerin hazırlanması ve aktarılmasında devletin dil politikalarına ve planlamalarına, format bakımından belirli ölçünlere bağlı ve birbirlerine uyumlu olmalıdır.

Dil, toplumsallaşmayı sağlayan kurumlardan biri olmasının yanı sıra ulusal üniter siyasî sistemin güvencesi, aynı zamanda egemenliğin icra aracıdır. Devlet makro planda dil politikaları ile Cumhuriyetin tek dilli üniter yapısını korurken mikro planda da varlığının olmazsa olmaz koşulu ölçünlü dili toplumsal yaşamın bütün süreçlerinde egemen kılacak düzenlemeleri yapmak, kendisini temsil eden kamu görevlilerinden de bunun hayata geçirilmesini talep etmek durumundadır. Kamu görevlisi iletişimi, kendi anlamlandırdığı ve belirlediği biçimiyle değil, temsil ettiği kamunun çıkarlarını gözetken dil kullanımıyla sağlamak durumundadır. Yani kamu mensuplarının siyasî egemenliğin icra aracı ölçünlü dili yeterli ve etkili biçimde kullanma zorunluluğu vardır. Yeterli ve etkili nitelmesi, sınırlarının çizilmesi, ölçütlerinin belirlenmesi zor olmakla birlikte, bildirilişimin en az kayıpla sağlanması şeklinde değerlendirilebilir. Kamu görevlilerinin iletişimdeki başarısı, devlet-yurttaş ilişkisinin sağlıklı biçimde kurulması ve sürdürülmesi için ön şarttır. Dilsel işlevin en üst düzeyde gerçekleştiği yasalardan, doğrudan halkla iletişimini sağlayan en küçük birime değin tüm kamusal alanlarda mesajı yurttaşla hatasız olarak aktarma sorumluluğu vardır. Özellikle halkla doğrudan temas içinde bulunan kamu mensupları çağdaş iletişim tekniklerini uygulamak zorundadır. Yasaların, mevzuatın ve kamu görevlilerinin dil kullanımındaki aksaklıklar iletişimde zafiyete, telafisi zor, bazen imkânsız sorunlara yol açabilir. Anayasa maddelerinin yorumlanmasındaki anlaşmazlıklardan yanlış yazılan ad ve soyadlarının yarattığı enerji ve mesai kayıplarına değin toplumsal ve bireysel mağduriyetler ortaya çıkabilir.

Resmî süreçlerin sözden çok belgeye dayalı olması devlet-yurttaş arasındaki siyasal-idarî ilişkilerde yazılı iletişimin işlevselliğini artırmaktadır. Ancak bu aşamada resmî mevzuatın yarattığı dil bariyerleri vardır. Bu bariyerler yurttaşlar ile resmî kurumlar arasındaki doğrudan iletişim kanallarının kapanmasına yol açabilmektedir. Teknolojik gelişmeler iletişimdeki bariyerleri önemli ölçüde kaldırmış, yurttaşla yönetim arasında interaktif, çevrimiçi iletişim modelleri ortaya çıkmış olmakla birlikte bu bariyerler insanlar arasındaki sözel iletişimi yönlendirmede rol oynamaya devam etmektedir (bk. Finegan 1994: 419).

Yazılı iletişim yerini sözel iletişime bıraktığında, kurumsal ölçünlü dilden bireysel dil ve üslûba geçilmiş olmaktadır. Yazılı dil kalıcı, hazırlıklı ve formata bağlı; sözlü dil ise geçici ve hazırlıksızdır. Sözlü iletişim beden dilinden, diksiyona, fiziksel tepkilerden, ruhsalimsel tepkilere değin karmaşık ilişkilerden oluşur. Genel olarak yazılı dil resmî, düzeltilebilir, kontrol edilebilirken, sözlü dil gayriresmî, doğal ve interaktiftir. Kamu görevlisi hedef kitlenin sosyal, kültürel özelliklerini göz önüne tutmak suretiyle stratejisini belirlemek; D2 aracılığıyla yurttaşın algılamasını kolaylaştırıcı bir dilsel tutum sergilemek zorundadır.

Kamu görevlisi-yurttaş arasındaki iletişimde tarafların eğitim düzeyi ile toplumsal mesafe ve statü, dilsel tutumu belirleyen önemli etkenlerdir. Eğitim ve sosyo-ekonomik düzeyi yüksek katmanlardaki dil tutum ve davranışları ile eğitim ve sosyo-ekonomik bakımdan daha alt düzeydeki katmanların dil tutum ve davranışları aynı değildir. Bu katmanlardan herhangi birine yönelik bir dil tutumu, diğer katman için negatif algılamaya dönüşebilir. Bir çevredeki iletişim başarısı, başka bir çevrede başarısızlığa uğrayabilir. Bu nedenle, kamu görevlisi, görevin gerektirdiği iletişimi sağlarken kontrollü biçimde doğal dildeki kod değiştirme işlemini gerçekleştirmeli; ancak bu süreçte bölgesel ya da toplumsal değişkelere ve altkültürlerin *karşıt diline* (İng. anti-language) başvurmamalıdır. Kamu görevlisi, dilin nezaket ve yumuşatma biçimlerini farklı toplum-dilbilimsel ortamlara uygun biçimde kullanma becerisine de sahip olmalı; ancak aynı becerilerin muhatabında bulunamayabileceğini öngörmelidir. Kamu görevlisinin, kamusal alanlarda hazırlıklı bölgelerüstü ölçünlü dilinin karşısında genellikle ‘spontane’ bir dil vardır. Kamu görevlisinin dil kullanması, iyi niyetli amaçlarla da olsa beklenenin aksine, olumsuz tepkilere yol açabilir. Yerel değişkelerin doğal konuşurları, dilsel farklılıklarının bilincinde olmakla birlikte, genel olarak kamu görevlisinden, prestijli üst dilin normlarının kendilerine de uygulanması beklentisi içindedirler.¹ Kamu görevine ve amacına uygun olmayan dil ve üslûp (D1), prestij kaybına neden olabilir.

S o n u ç

Ölçünlü Türkiye Türkçesinin; diğer değişkelerden aşırı derece uzaklaşarak yalnızca resmî yazışmalarda kullanılan Osmanlıcanın aksine, bölgeler arası dil farklılıklarını sürekli azaltan bir misyonu vardır. Ölçünlü dilin normlarının yaygınlaştırılması, değişke farklılıklarının azaltılması bir yanıyla tarihsel mirasın yok olması ve kültürel çeşitliliğin ortadan kalkması anlamında iken diğer yandan da ulusal dil politikalarının realize edilmesinin ön koşuludur. Ölçünleştirme işlemi Cumhuriyet tarihi boyunca büyük ölçüde kamu görevlileri ve kamusal alan aracılığıyla yürütülmüştür. Bu nedenle tüm kamu mensuplarının üst dilin normlarının, toplumun tüm katmanlarınca

1 Örneğin, güvenlik güçleri mensupları yurttaş tarafından ‘komiser’, ‘komutan’ olarak nitelendirilmekte böylelikle sözel iletişimin kurulmasında ilk aşama olan dilin çağrı işlevi gerçekleştirilmektedir. Sorun, kamu görevlisinin çağrı işlevini yerine getirmesindedir. Çok farklı sosyal-kültürel özelliklere sahip yurttaşlara yönelik nasıl bir hitap tarzının kullanılacağı özellikle genç personel için sorun teşkil edebilir. Kamu görevlisi, üst sosyo-ekonomik katmanların mensuplarına ölçünlü dilin hitap biçimlerini kullandığında sorun ortaya çıkmamaktadır. Aynı hitap biçiminin kırsal kesimde kullanılması ise bazen vatandaş tarafından kuşkuyla karşılanabilmektedir. Kırsal bölgelerdeki seslenme biçimleri ise son derece değişkendir. Köyden köye, farklı kültürel özelliklere sahip toplum kesimlerinde aynı seslenme biçimleri farklı çağrışımlar yapabilir, dolayısıyla istenmeyen tepkiler alınabilir.

benimsenmesini sağlayacak süreçlerin oluşmasına katkıda bulunma zorunluluğu vardır. Kamusal alanda Cumhuriyetin dayandığı dil politikalarından sapma, etnolinguistik anarşi yaratacaktır. Kamu görevinin bütün süreçleri makro ve mikro planda ulusal dil politikaları ile uyumlu olmalıdır.

İletişim çok yönlü ve karmaşık süreçlere dayalıdır. Yazılı iletişimde metinler, kontrollü dil malzemeleridir. Ancak sözlü dilin icra aracı olarak kullanılmasında kamu görevlisine örnek ve ölçüt teşkil edecek normlar belirlenmelidir. Kamu mensubunun yurttaşla iletişimde kullandığı dilin, kamunun çıkarlarıyla ne ölçüde örtüştüğünü belirleyecek somut, ölçülebilir verilerin sağlanacağı mekanizmalar oluşturulmalıdır.

Dilin, kamu mensuplarınca yeterli ve etkili biçimde kullanımı, ulusal ve kurumsal dil stratejilerine dayalı olmalıdır. Dilin yeterli ve etkili biçimde kullanılması salt söyleyiş bilgisi ve içerik oluşturma eyleminden ibaret değildir. Konunun, iletişim zaaflarından, devletin bekasına zarar verici sonuçlar ortaya çıkarabilecek boyutları vardır. Yurttaşla doğrudan çift yönlü sözlü temas içinde bulunan kamu görevlilerinin, bu süreçlerle ilgili olarak en azından farkındalık yaratacak düzeyde eğitime tâbi tutulması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Birincil Kaynaklar

- AKSAN Doğan (Yayıma Hazırlayan) (1982), *Dilbilim Seçkisi*, Ankara: TDK Yayınları.
- ANSHEN Frank (2003), “Language Planning”, *The Handbook of Linguistics*, Oxford: Blackwell.
- ERDOĞAN İrfan (1999), “Eski Çağlar ve İlk İmparatorluklardaki Etkin İletişim Biçimleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Kültür ve İletişim*, Ankara: AÜ İletişim Fakültesi, Ümit Yayıncılık 2 (2) Yaz 1999.
- FINEGAN Edward (1994), *Language and its structure and use*, Harcourt Brace College Publishers.
- HARTMANN R.R.K., and F.C. Stork (1972), *Dictionary of language and linguistics*, London: Applied Science.
- KÖNİĞ Çağlar, Güray (1991), “Toplumdilbilim Açısından Dil ve Dil Türleri” *Dilbilim Araştırmaları*, Ankara: Hitit Yayınevi.
- MESTHRİE Rajend, J. Swann vd. (2003), *Introduction to Sociolinguistics*, Edinburgh: Edinburgh University Press.
- TÜRKÖĞLU Nurçay (2004), *Toplumsal İletişim*, İstanbul: Babil Yayınları.
- UZUN, Subaşı Leyla (1991), *Deyimlerde Bildirinin Düzenleniş Biçimleri ve Özellikleri* Ankara.
- VARDAR, Berke (1982), *Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri*, Ankara: TDK Yayınları.

İkincil Kaynaklar

- BRINDLEY Susan (1995), (Edited by), *Teaching English*, London and Newyork: The Open University.
- İMER, Kamile (1976), *Türk Dil Devrimi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KADIBEŞEGİL, Salim (2003), *Halkla İlişkilere Nereden Başlamalı*, Ankara: Mediacat.
- SÖNMEZ, Sevim (1990), “Sözlü Dil /Yazılı Dil” *Dilbilim Araştırmaları*, Ankara: Hitit Yayınevi.
- THAMASON, Sarah G. (2001), *Language Contact An Introduction*, Edinburgh: Edinburgh University Press.
- VAROĞLU, Kadir vd. (1998), *Müzakere Teknikleri*, Ankara: KHO Basımevi.